

ARTS, CULTURAL STUDIES AND ETHNOGRAPHY

Тимків Оксана Анатоліївна

художник-реставратор, старший викладач,
викладач кафедри образотворчого мистецтва

Муніципального закладу вищої освіти «Київська Академія мистецтв», Україна

ОБРАЗ БОГОРОДИЦІ «ТИХВІНСЬКОЇ» З КОРСУНЬ-ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО МУЗЕЮ-ГАЛАРЕЇ

Матеріал статті висвітлює процес реставрації й атрибуції пам'ятки іконопису, що класифікується як різновид одного з поясних іконографічних типів Богородиці Перивлепти (Прекрасної). Тип відзначається зображенням Богородиці й Богодитяти у легкому нахилі один до одного, стопа Дитяти незвично повернута назовні. Цей різновид Богородиці Перивлепти має назву Тихвінська. Вона з'явилася завдяки переданню, згідно з яким ікона Богородиці Одигітрії дивовижним чином перемістилася зі свого місцезнаходження у Влахернському храмі Константинополя до Тихвіна [1].

Ікону Богородиці "Тихвінську" було передано художньому музею-галереї Корсунь-Шевченківського державного історико-культурного заповідника місцевими жителями у 2017 році після проведення комплексу реставраційних заходів.

За стилістичними особливостями пам'ятку можна віднести до зразків російського іконопису XIX століття. Ікону виконано у традиційному стилі майстрів Холуй (село Холуй Іванівської області, Росія). Відомо, що майстерні з виробництва ікон існували в Холуї з середини XVII ст. [2].

Витоками холуйської іконописної традиції мистецтвознавці вважають давньоруський живопис [3]. На їхню думку, першими іконописцями в Холуї були монахи Троїцького монастиря, що належав Троїцько-Сергієвій лаврі (чоловічий монастир, заснований XIV ст. у м. Сергіїв Посад, Московська обл., Росія [4]). Ймовірно, саме вони й започаткували традицію навчання

холуйських майстрів. Таким чином, до кінця XVII ст. майстри Холуя стають носіями іконописних традицій Троїцько-Сергієвої лаври. Відомо, що ікони цього осередку цінувалися як у північних губерніях Росії - Вологодській, Архангельській, Олонецькій, так і в Санкт-Петербурзі. Також холуйські майстри мали замовлення на виготовлення ікон для громадян Болгарії, Македонії та Сербії. Враховуючи тісні зв'язки і взаємовплив культур Російської імперії та України в її складі, можна припустити, що зазначена ікона була привезена в Корсунь-Шевченківський з території Росії. На жаль, колишніх власників ікони встановити не вдалося.

Приналежність зазначеної пам'ятки до холуйського осередку доводить наявність обрамлення "ковчегу" з використанням відтінків помаранчевого кольору. Також у оздобленні використано сусальне срібло з нескладною чеканкою у зображенні німбів та декоруванні одягу. Один із обов'язкових підписів, що зберігся -- МР (Марія) ліворуч німба, розміщений у так званій "таблетці". Німб Богородиці традиційно виходить на площину обрамлення. Близькими до зазначеної традиції є й пластичні мотиви декорування одягу Богородиці та Ісуса. Слід відзначити й подібність архетипу обличчя Богородиці до відомих образів холуйської школи XIX ст. Площинність у моделюванні об'ємів і деяка замкнутість іконного простору засвідчує вплив ісихазму на російську іконописну традицію протягом вказаного періоду [5].

Пам'ятка надійшла у досить незадовільному стані. Цілісність дерев'яної основи була порушена, ікона складалася з двох окремих дощок (мал.1). Шпуги також було втрачено. Спостерігалася крихкість деревини та значні втрати основи по краях. Зв'язок фарбового шару з основою був досить слабким. Мали місце значні відставання його від основи переважно на краях колишнього кріплення дощок та у правій верхній частині зображення. Також втрати фарбового шару були наявними в місцях втрат основи.

Такий стан збереження став підставою для проведення комплексу реставраційних заходів. У процесі реставрації виявилася відсутність паволоки між основою і левкасом та наявність левкасу і захисного покриття оліфи.

Мал. 1. Образ Богородиці "Тихвінської".
До реставрації.

Мал. 2. Образ Богородиці
"Тихвінської".
Після реставрації та реконструкції

Проведені реставраційні заходи охоплюють два етапи: консервація і реконструкція основи та фарбового шару. Зазначені етапи містять такі процеси.

Це розчистки пилових забруднень основи, її укріплення; відновлення цілісності конструкції та втрат; реконструкція ймовірної первинної форми; забезпечення дошки від шкідливої дії середовища -- нанесення захисного шару на зворотному боці пам'ятки.

Процеси, проведені для збереження живопису такі. Було проведено укріплення фарбового шару; розчистки пилових забруднень; відновлення втрат основи та левкасу у місцях відновлення цілісності основи; відновлення втрат фарбового шару; часткова реконструкція ймовірного первинного зображення; забезпечення живопису від впливу змін температури й вологості шляхом нанесення захисного шару на лицьовому боці пам'ятки (мал.2).

Реставраційні заходи було проведено авторкою у 2017 році за згодою керівництва Заповідника. Нині пам'ятка іконопису Образ Богородиці "Тихвінської" перебуває у постійній експозиції художнього музею-галереї

Корсунь-Шевченківського державного історико-культурного заповідника (м. Корсунь-Шевченківський, Черкащина).

Список джерел:

1. Бобров Ю. Г. (1995) *Основы иконографии древнерусской живописи: монография*. Санкт-Петербург: СПб.: Мифрил.
2. Холуйская иконописная школа. *Матеріал з Вікіпедії -- вільної енциклопедії*. Вилучено з <https://ikona2.info/istoriya-ikonopisi/holuyskaya-ikonopisnaya-shkola.php>
3. Холуйские иконы и лаковая миниатюра. *Матеріал з Вікіпедії -- вільної енциклопедії*. Вилучено з https://yuzha.ru/region_yuzha/xol_icon.html
4. Троїце-Сергієва лавра. *Матеріал з Вікіпедії -- вільної енциклопедії*. Вилучено з https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%80%D0%BE%D1%97%D1%86%D0%B5%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B3%D1%96%D1%94%D0%B2%D0%B0_%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D1%80%D0%B0
5. Лариса Вакульницька. Українська ікона: чим відрізняється від російської та історія розвитку й зникнення. Вилучено з https://texty.org.ua/articles/47408/ Ukrajinaska_ikona_chym_vidriznajetsa_vid_rosijskoji_ta-47408/